

Moritz Merz, od Pilsena do Zagreba. Životni i ratni put jednog austrougarskog časnika

Autori na temelju izvorne arhivske građe istražuju životni i ratni put Mori(t)za Merza, austrougarskog časnika koji je rođen u Pilsenu (Plzeňu) u Češkoj. Već od najranije mladosti opredijelio se za poziv časnika. Školovao se u Pragu i Temišvaru a vojnu karijeru je započeo 6. lipnja 1886. u redovnim pješачkim postrojbama kao pripadnik „73. pješачke pukovnije vojvode Wilhelma von Württembergá“. God. 1891. dolazi po zapovijedi u Banja Luku gdje je obnašao niz dužnosti između ostalih šefa vojne željezničke postaje Banja Luka - Grad sve do 1919. godine. Kratko je bio na dužnosti u Prijedoru, a u ožujku 1895. prelazi u željezničku službu kao državni službenik. U srpnju 1919. prelazi u Zagreb gdje je radio kao zamjenik načelnika kontrole prihoda Sekcije državnih željeznica Zagreb. Umirovljen je kraljevskim ukazom 28. studenog 1924. godine, a umro je 26. prosinca 1959. u Zagrebu.

Ključne riječi: Mori(t)z Merz, austrougarski časnik, školovanje, obuka, Pilsen, Banja Luka, Zagreb

Mori(t)z Merz – podrijetlo i odgoj

Moritz (Moriz) Merz rodio se 21. veljače 1868. nedaleko Pilsena u okrugu Plan u Češkoj, u njemačkoj radničkoj obitelji oca Josepha i majke Ludmile rođ. Rupert.¹ Merzova baka i djed bili su Nijemci, podrijetlom iz Pilsena u Češkoj. Djed mu se zvao Vaclav Merz, po zanimanju je bio trgovac muzičkim instrumentima, a oženio se s Kathari-
nom rođ. Ferber iz Michelsberga kod Planá, 12. siječnja 1830. Pilsen je u to vrijeme bio važno trgovačko središte u Češkoj (Bohemija), zbog blizine granice s Bavarskom, koja je imala snažnu industriju i poduzetništvo. Njihov sin, Joseph Merz, bio je zaposlen

¹ Arhiv Ivana Merza, Zagreb (dalje: AIM), Stammbaum des Vaters von Dr. Ivan Merz (1896–1928), Biskupstvi plzenske, František Radkovsky, Bischof von Pilsen.

kao strojobravar/kovinotokar na željeznici u Pilsenu. Rođen je 23. kolovoza 1832. u Michelsbergu kraj Pilsena, a umro je 18. kolovoza 1901. U braku je bio s Ludmillom rođ. Rupert, rođenom 4. travnja 1830. u Pilsenu, koja je umrla 21. srpnja 1912., u 82-oj godini života.² U braku im se rodilo troje djece: Moritz Merz, rođen 21. veljače 1868. u mjestu Michalovice/Michelsberg kraj Pilsena, Karel Merz (radio kao inženjer u Škodi), rođen 9. kolovoza 1870., i Jindrich Merz, rođena 15. srpnja 1872. u Pilsenu.³ Po zanimanju je bila tajnica u direkciji Škode.

Većina tamošnjeg stanovništva bila je zaposlena na željeznici u Pilsenu, koji je već između 1861. i 1877. bio glavno željezničko čvorište u Češkoj, ili su radili u tvornici Škoda, koja je već tada zapošljavala 2.000 radnika. Tvornica Škoda je osnovana 1894. godine pod imenom „Laurin & Klement“.⁴ Zbog obujma posla Jindrich Merz se 1920. preselila u austrijski Linz, s kojim su zbog blizine s Češkom imali dobre poslovne odnose.

Prema podacima iz Arhiva Plzenske biskupije, svi iz obitelji Merz bili su rimokatoličke vjeroispovijesti. U tzv. „Napomeni“ biskupije zapisano je da je njihovo prezime izvorno bilo „Marz“, a kasnije je pisano „Merz“.⁵ Prema dostupnim izvorima arhiva biskupije Pilsen, način pisanja vlastitog imena i prezimena promijenio je osobno Moritz Marz u „Moriz Merz“ 26. siječnja 1889. godine.⁶

Školovanje

Moritz Merz je osnovnu školu pohađao u Pilsenu, a potom tri razreda realne škole u istom gradu.⁷ Kako je vojna obveza u zajedničkoj vojsci trajala 10 godina (3 godine u postrojbi i 7 godina u pričuvni), a u domobranstvu 12 godina (2 godine u postrojbi

2 AIM, Stammbaum des Vaters von Dr. Ivan Merz (1896–1928), Biskupstvi plzenske, František Radkovsky, Bischof von Pilsen.

3 AIM, Dokument nosi naslov: Stammbaum des Vaters von Dr. Ivan Merz (1896.-1928.), Plzen, 1868, p. 69.

4 Osnivači su bili Václav Laurin i Václav Klement, Česi iz Pilsena koji su počeli najprije proizvoditi bicikle i motocikle, a od 1905. i automobile. Posao se širio i povećavao tako da je 1907. godine u tvornici bilo zaposleno više od 500 radnika. Njihov se broj svake godine povećavao, sukladno s površinom tvornice koja je 1920. imala čak 53.000 m². Tijekom Prvoga svjetskoga rata tvornica je svoju djelatnost preorijentala na proizvodnju vojne opreme. Godine 1919. pojavljuje se konzorcij „Škoda“, koji uzima „Laurin i Klement“ pod svoje okrilje, i nastavlja se probijati na europsko i svjetsko tržište gdje su prisutni do danas. Veći dio stanovništva grada Pilsena bio je zaposlen u pogonima Škode. Daniel Vana, Zur Frage der Rüstungsproduktion in den Škodawerken bis zur Weltwirtschaftskrise (1859-1934). Prague Papers on the History of International Relations. 1997, sv. 1, s. 157-172.

5 Arhiv Plzenske biskupije (dalje: APB), Biskupstvi plzenske, Stammbaum des Vaters von Dr. Ivan Merz (1896 – 1928), Bischof von Pilsen, František Radkovsky.

6 Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, K. u. K. Kriegministerium (dalje: ÖSK), Qualifikationsliste Moritz/Moriz Merz, s.1.

7 AIM, Stammbaum des Vaters von Dr. Ivan Merz (1896 – 1928), Biskupstvi plzenske, František Radkovsky, Bischof von Pilsen.

i 10 godina u pričuvi), velika većina mladih ljudi se odmah nakon osnovne škole ili najkasnije realke opredijelila za služenje u kraljevskoj vojsci. Molbe za kadetske škole predavale su se kod zapovjedništva dotične škole najkasnije do 1. rujna kalendarske godine.⁸

Nakon obveznog liječničkog pregleda Moritz Merz primljen je u pješačku kadetsku školu u Pragu 1883/4. s 15 godina.⁹ Kadetska škola u Pragu spadala je u vojno-obrazovnu ustanovu. Inače za ulazak u neku od vojnih škola ili vojnu akademiju, kandidat je prethodno morao (ali ne nužno) završiti nižu i višu vojnu realku. Ove su škole trebale služiti kao pripravnici zavodi za stupanje u vojnu akademiju i kadetsku školu.¹⁰ Za primanje u I. tečaj vojne škole natjecatelj nije smio biti stariji od 16 godina i morao je s najmanje dobrim uspjehom završiti realku ili gimnaziju. Natjecatelji za I. nižu realku mogli su dio prijemnoga ispita polagati i na svom materinjem jeziku, ali su morali poznavati njemački jezik toliko „da budu mogli uspješno razumjeti predavanje“. Općenito, natjecatelji su za vojnu školu (I. razred više realke) morali polagati prijemni na njemačkom jeziku, a prednost su imali oni koji su znali govoriti mađarski i češki. Budući je pitomac na prijemnom ispitu polagao i francuski jezik, tj. morao je „ispravno čitati franceski i da bude mogao s pomoću rječnika prevesti s njemačkoga u franceski i obratno proste vježbovne zadaće“.¹¹

S obzirom da je Moritz rođen u obitelji Nijemaca, njemački mu je bio materinji jezik. Osim toga dobro je govorio češki i mađarski jezik, a služio se i francuskim i ruskim jezikom. Premda je primljeni pitomac školovan uz potporu države jer je dobivao stipendiju iz zemaljske zaklade, ipak je po ulasku na akademiju morao „isplatiti 6 fior. za učionsko pokujstvo i suviše svake godine 12 fior. za nabavu učila“. Natječaji su se obično objavljivali za mjesto pitomca u Vojnoj akademiji ili, najčešće, u drugim vojnim školama – akademijama.¹² Prva tri razreda Merz je pohađao u Pragu, zaključno do 1886/7. školske godine,¹³ a posljednju, četvrtu, godinu završio je u Temišvaru 18. kolovoza 1887. godine.¹⁴

8 Vojna dužnost izvadak i tumač obrambenog zakona, Trst, 1879., str. 71–72.

9 ÖSK, *Qualifikationsliste Moritz/Moriz Merz*, s.3.

10 Ferdinand Schmid, *Das Heeresrecht der österreichischungarischen Monarchie*, Beč – Leipzig, 1903., str. 388., Tado Oršolić, O časničkoj izobrazbi, plaći i časničkom kadru u Austrougarskoj vojsci s naglaskom na Dalmaciju, Radovi, Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 48/2006., 558.

11 Ferdinand Schmid, *Das Heeresrecht der österreichischungarischen Monarchie*, Beč – Leipzig, 1903., str. 389., Tado Oršolić, n. dj. 559.

12 T. Oršolić, n. dj. 559.

13 Prva tri razreda je položio s dobrim uspjehom. ÖSK, *Qualifikationsliste Moritz/Moriz Merz*, s.3.

14 Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, K. u. K. Kriegministerium, *Qualifikationsliste Moritz/Moriz Merz*, s.1. U to vrijeme postojale su u cjelokupnoj Monarhiji kadetske pješačke škole u Beču, Budimpešti, Labzowu kod Krakova, Pragu, Kralovu (Karlhaus) kod Brna, Sibirju, Požunu, Lavovu, Zagrebu (s pobočnom kadetskom školom u Karlovcu), Liebenau kod Graza, Innsbrucku, Trstu, Košicama i Temišvaru. Osim pješačkih, postojale su još konjanička kadetska škola u Hranicu, topnička i inženjerijska kadetska škola u Beču i „kopalačka (Pionnier)“ kadetska škola u Hainburgu. *Militär statistisches Jahrbuch für das Jahr 1897 (1895, 1896 i 1897)*, Beč, 1898., str. 6.

Prema Zakonu o obrambenoj sili Moritz Merz je od 1883. do 1885. bio ujedno i vježbenik u vojnim postrojbama. Praksa se sastojala od svakodnevnih teorijskih i praktičnih vježbi koje su bile prilagođene uzrastu kandidata. Ispit je položio s dovoljnim uspjehom.¹⁵ Njegova vojna karijera je službeno započela 6. lipnja 1886. u dobi od 18 godina kada je dragovoljno pristupio vojsci. Prve tri godine služio je u linijskim/regularnim pješačkim postrojbama, sedam godina u pričuvnim i dvije godine u domobranskim, potom je dodijeljen 73. pješačkoj pukovniji vojvode Wilhelma von Württembergu.¹⁶ Nakon obvezne trogodišnje službe u pješačkim postrojbama proveo je još četiri godine djelatne službe u pješačkim postrojbama.¹⁷

U to vrijeme Merz je bio neoženjen i financijski sređen, a prvi čin koji mu je dodijeljen 16. rujna 1886. bio je *Gefreiter*, naslovni desetnik pješastva austro-ugarske vojske. Dodjela čina ga je zatekla u 73. pješačkoj pukovniji nadvojvode Wilhelma von Württembergu.¹⁸

Vojni raspored – 86. pješačka pukovnija vojvode Szveteneya u mjestu Krems an der Donau u Beču

S obzirom da su to potrebe službe zahtijevale, Moritz Merz je 18. kolovoza 1887. raspoređen u 86. pješačku pukovnicu vojvode Szveteneya u mjestu Krems an der Donau nedaleko Beča. Imao je status kadeta, a već 12. studenoga 1887. unaprijeđen je u čin narednika, stražmeštra (*Kadett – Wachtmeister*). Redovnim promaknućem 1. rujna 1888. unaprijeđen je u kadeta časničkoga namjesnika (*Kadet – Offiziersstellvertreter*), u vrijeme službovanja u jednoj satniji 86. pješačke domobranske pukovnije u mjestu Krems an der Donau – Beč. Tijekom 1888. sudjelovao je u pokretnoj vojnoj vježbi na pravcu Beč – Wieselburg an der Erlauf, u kojoj je ocijenjen pohvalno od svojih nadređenih.¹⁹ Kao kadet časnik na istom ustrojbenom mjestu proveo je godinu i osam mjeseci. Godine 1889. prebačen je iz 1. u 13. satniju (1. listopada), gdje je bio zapažen kao vrlo marljiv, savjestan i odgovoran kadet časnik, te mu je time otvorena mogućnost da bude promaknut u poručnika.²⁰

Iz njegova personalnog dosjea doznajemo da je već kao *Kadett – Wachtmeister*, narednik, govorio i pisao tečno i češki jezik. Mađarski kao službeni jezik nije tečno govorio, pa je dobio rok za njegovo učenje do 1. rujna 1890. U rubrici *osobnost, znanja, sposobnosti, vrsta redovite službe* stoji zapisano: „prihvatljiva osobnost, ozbiljan, miran, sposoban, pokazuje razumijevanje i poznavanje službenih propisa, zadovoljava potrebe

15 ÖSK, Qualifikationsliste Moritz/Moriz Merz, s.1.

16 ÖSK, s. 1.

17 ÖSK, s. 2.

18 ÖSK, s. 1.

19 ÖSK, s. 1.

20 ÖSK, s. 1.

službe, poznaje oružje i njegovo održavanje, dobar strijelac“.²¹ Njegovo vladanje u službi su njegovi nadređeni ocijenili izvrsnim. „U odnosu na nadređene poslušan i savjestan, u odnosu na jednakopravne iskazuje prijateljski i susretljiv stav, a u odnosu na podređene primjerenu strogoću koja je nenamjerna, ali ima pozitivan utjecaj“.²² S obzirom na to da je mladi Moritz Merz bio i izvan službe pouzdan, pristojan, prihvatljivog odgoja i načina ophođenja, taktičan u krugu suboraca, dobio je pozitivnu ocjenu na mogućnost unapređenja u poručnika. Upravo zbog njegova profesionalnog odnosa prema vojsci predložen je u veljači 1890. za viši čin od vojne komisije koju su činili: Franz Sandori, bojnik i zapovjednik III. bojne, Johann Vitez von Martini, satnik i zapovjednik 1. satnije, Ferdinand Rzehak, pukovnik i zapovjednik II. bojne, August Tschand'l Edler von Chossierea, potpukovnik, zapovjednik I. bojne, Viktor von Stauer, pukovnik i zapovjednik pukovnije, (...), zapovjednika 50. pješačke brigade.²³

Zbog posebnog zalaganja Merz je 1. svibnja 1890. unaprijeđen u čin poručnika; tada je primio i dodatak za opremu u iznosu od 120 forinti. U to vrijeme službovao je u mjestu Maria Theresiopel kod Piliscsabe, i kratko u Budimpešti. Iz personalnog dosjea razvidno je da je od svojih nadređenih bio ocijenjen kao vrlo marljiv časnik, ambiciozan te je pokazivao zanimanje za službu.²⁴ U rubrici *vladanje izvan službe* piše: „omiljen u društvu, nadređenima seobraća s poštovanjem, podređenima prijateljski, vrlo mu je stalo do drugarstva i ima vrlo pozitivan utjecaj na svoje suborce“.²⁵ U to vrijeme službovao je u jednoj satniji u mjestu Maria Theresiopel, Piliscsaba, u sklopu 86. pješačke pukovnije vojvode Szveteneya.²⁶

Iz personalnoga vojnog lista postrojbi razvidno je da je uspješno svladao mađarski jezik te je još govorio tečno njemački i češki, a dobro je razumio, govorio i pisao ruski jezik.²⁷ Bio je to jedan od kriterija za napredovanje u vojnoj službi.

Dolazak u Banja Luku (1891.)

Zbog potrebe službe u listopadu 1891. godine poručnik Moriz Merz je po zapovijedi premješten u prometnu satniju Maria Theresiopel, u Banjoj Luci.²⁸ Bila je to uobičajena praksa Personalne službe Glavnog stožera austro-ugarske vojske. Prugom dugom 3

21 ÖSK, s. 6.

22 ÖSK, s. 6.

23 ÖSK, s. 6

24 ÖSK, s. 8

25 Potpisi sastavljača: Wilhelm vitez von Harmann, satnik (...) zapovjednik IV. bojne, Heinrich Tesar, satnik i zapovjednik 13. satnije, Theodor Drenning, potpukovnik i zapovjednik II. bojne, Ferdinand vitez Cavallar, bojnik i zapovjednik III. bojne, Filipp (...) Scotti, pukovnik, Carl von Low, zapovjednik 64. pješačke brigade. ÖSK, s. 8,

26 ÖSK, s. 7.

27 ÖSK, s. 8

28 ÖSK, s. 9.

km željeznička postaja je 1891. povezana sa središtem grada. Upravo u to vrijeme, 1. prosinca 1891, dovršena je gradnja željezničke postaje Banja Luka, koja će dobiti ime Banja Luka – Grad, a dotadašnja stara je postala Banja Luka – Predgrađe.

Teško je reći da je 28-godišnji vojni časnik Moriz Merz mogao birati novo mjesto službovanja. Osoblje su činili vojni službenici, dočasnici i časnici. Za radove na pruzi i u postajama angažirana je domaća radna snaga. Puštanjem u promet carske i kraljevske vojne željeznice Banja Luka – Doberlin, osim za potrebe vojske, željeznica je bila dostupna i za civilno stanovništvo. Promet se isprva odvijao jedanput dnevno s dvjema željezničkim kompozicijama, a krajem 1879. u tjednu je prometovalo osam vlakova.²⁹

Poručnik Moritz Merz, zaposlenik carske i kraljevske vojne željeznice „Banja Luka – Doberlin“, imao je zadaću redovito održavati prugu, voditi brigu da se redovito odvija željeznički promet u oba smjera, dopraćati i ispraćati vojne i putničke vlakove, brinuti o logističkoj i materijalnoj potpori željezničke infrastrukture, voditi evidencije o zaposlenicima kojima je bio nadređen, te redovito podnositi izvješća Direkciji Austro-ugarskih željeznica u Sarajevu, o svim aktualnostima, nedostacima i potrebama.

Može se samo pretpostaviti kada i gdje je Moritz Merz upoznao mladu i šarmantnu židovsku djevojku Teresu. Vjerojatno se to zbilo u Banjoj Luci, gdje su Merschevi preselili iz Nagykanizse. Našavši se u novoj sredini jedino što je preostalo, kao i većini ondašnjih mladih ljudi, bilo je pronaći svoje mjesto pod suncem i okriljem Monarhije, koja je zdušno pomagala svoje državljane.

Izvod iz Matice vjenčanih svjedoči da su se Moritz Merz i Teresa Stern-Mersch civilno vjenčali u Budimpešti 12. siječnja 1896.³⁰ Moritz Merz je imao 28 godina, a Teresa Mersch 27 godina.

Tijekom 1893. Merz je sudjelovao u vojnim vježbama u Bosni i Hercegovini gdje je pokazao veliko umijeće u poznavanju teritorija na pravcu Banja Luka – Jajce – Fojnica – Kalinovica, a početkom 1894. sudjelovao je u manevrima združenih vojnih snaga na pravcu dolina Usore.³¹

Carskom uredbom Njegova Veličanstva od 27. listopada 1894. promaknut je u natporučnika s činoredom od 1. studenog 1894., a već 1. svibnja 1895. dobio je otpust iz 2. bosansko-hercegovačke pukovnije, da bi 1. veljače 1896. kao natporučnik bio postavljen u pričuvu 86. pješačke pukovnije vojvode Szveteneya.³² U njegovoj diplomi o unapređenju stoji: „Njegovo Vas je Veličanstvo najvišom uredbom od 27. listopada 1894. promaknulo u natporučnika s činoredom od 1. studenog 1894. (broj 170). Beč, 28. listopada 1894. Carsko kraljevstvo ministarstvo rata, Ministar rata, Edmund von Krieghammer.“³³ U rubrici *osobnost, znanja, sposobnosti, vrsta redovite službe* stoji

29 Isti, 32.

30 Magyar Országos Levéltár, Budapest (dalje: MOL), Izvod iz matične knjige vjenčanih, br. 1335 770.

31 ÖSK, s. 5.

32 Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, K. u. K. Kriegministerium (ÖSK), Klasifikacijska lista/Sposobnik, Moritz/Moriz Merz, s. 1.

33 ÖSK, Moritz/Moriz Merz, s. 3.

zapisano: izvršno poznavanje službenih propisa, zadovoljava potrebe službe, taktična osoba, izvrstan u obuci novaka, izvrstan u službi ophodnje.³⁴

S obzirom na to da je završio karijeru aktivnoga časnika, Moritz Merz je od 1. ožujka 1895. stupio u željezničku službu u Banjoj Luci, i to kao volonter-pripravnik, a mjesec dana kasnije imenovan je činovnikom-vježbenikom na željezničkoj postaji Banja Luka Grad.³⁵ Njegova mjesečna plaća iznosila je 80,00 K. Da bi mogao biti aktivan djelatnik državnih željeznica, morao se doškolovati. Prema ondašnjim Propisima državnih željeznica Austro-Ugarske Monarhije, 9. travnja 1895. položio je tzv. „brzovjavni ispit“, 26. lipnja 1895. „saobraćajni“, a 24. studenoga 1896. „komercijalni ispit“. Ispiti su se polagali pred stručnom komisijom u Sarajevu. Prema podacima financijske službe 1. srpnja 1895. dobio je povišicu mjesečne plaće na 90,00 K.³⁷

Merz je 1. listopada 1895.³⁸ imenovan asistentom Austro-ugarskih željeznica, u željezničkoj postaji Banja Luka grad, s godišnjom plaćom 1.200,00 K. Već 15. veljače 1896. dodijeljen je kao asistent načelniku željezničke postaje Banja Luka grad. Njegova je zadaća bila stjecanje prakse na novom poslu i pripremanje za preuzimanje službe samostalno. Iste godine 28. studenog 1895. položio je prvu prisegu za činovničku službu,³⁹ a 16. prosinca 1896. Moriz Merz i supruga dobili su dijete i dali mu ime Hans (Ivan). Iako je već 2. siječnja 1896. Teresa Mersch prešla na rimokatoličku vjeru,⁴⁰ Moriz Merz i Teresa Mersch crkveno su se vjenčali 17. siječnja 1899. u župi sv. Pohoda Blažene Djevice Marije Elizabeti u Banjoj Luci.⁴¹ Svjedoci na vjenčanju su bili Ivan Buši i Ilija Rapo, a vjenčao ih je vojni kapelan Petar Andrassy.⁴² Stanovali su u Kolodvorskoj ulici u blizini željezničke stanice, kod Merzova vjeroučitelja dr. Pajića.⁴³ Supruga Teresa bila je domaćica i brinula se za obitelj. Zbog iscrpljenosti i umora, Moriz je u travnju 1895. bio na kraćem bolovanju.⁴⁴

Zbog potreba službe Merz je 1. siječnja 1897. unaprijeđen na radno mjesto „asistent načelnik“, s godišnjom plaćom od 1.600,00 K. S obzirom na radne karakteristike da je bio ozbiljan, savjestan, odgovoran i uspješan već 1. siječnja 1899. imenovan je na radno mjesto „pristav načelnik“ željezničke postaje Banja Luka Grad, s plaćom 1.800,00

34 ÖSK, Moritz/Moriz Merz, s. 9.

35 Arhiv hrvatskih željeznica (dalje: AHŽ), Personalni list – Mavro Merz, „Kretanje u službi“, str. 8.

36 AHŽ, „Kretanje u službi“, str. 7.

37 ÖSK, Moritz/Moriz Merz, s. 4.

38 Odlukom zapovjedništva popunidbenog okruga Banja Luka premješten je u pričuvu s istim datumom. godine 1914. promaknut je u pričuvnog satnika. ÖSK, Moritz/Moriz Merz, s. 10.

39 ÖSK, s. 6.

40 Arhiv banjalučke biskupije (dalje: ABB), Teresa Merz, Matica krštenih, Župe Pohoda Marijina u Banjoj Luci, god. 1896., krštena, 2. siječnja 1896.

41 ABB, Matica vjenčanih, Župe Pohoda Marijina u Banjoj Luci, god. 1899., str. 92, br. 1.

42 ABB, Izvod iz Matice vjenčanih. Vjenčanju su nazočili i mladenkini roditelji Ignatz Mersch, rkt. i Eleonora Stern, Židovka, te mladoženjini roditelji Josip Merz, rkt., željeznički činovnik i Ludmila Ruppert, rkt., domaćica.

43 ABB, Krsni list Ivana Merza.

44 ÖSK, s. 7.

K.⁴⁵ Rješenjem od 1. siječnja 1900. je ponovno unaprijeđen i plaća mu je povišena na 2.200,00 K, da bi od 1. siječnja 1903. bio premješten na željezničku postaju Banja Luka Predgrađe na radno mjesto „pristav načelnik“, s plaćom 2.200,00 K.⁴⁶

Banja Luka je u to vrijeme bila malo trgovačko i upravno središte – grad koji je pružao utočište svima koji su dolazili u njega. Intenzivniji razvoj grad doživljava 1869. dolaskom katoličkih redovnika – trapista koji su utemeljili samostan Marija Zvijezda, oko kojega je počeo snažniji industrijski razvoj.

Merzovi su u to vrijeme živjeli uobičajenim urbanim životom. Iako nisu bili praktični vjernici, sina su odgajali tradicionalno ali bez ikakva poticanja na vjerski život. Moriz Merz, kao austrougarski časnik, odgajao je sina po načelima: biti pošten, principijelan, dosljedan, odan, vjeran caru i državi te se na prvom mjestu rukovoditi humanošću, uljudbenošću i požrtvovnošću. To su odlike dočasnika i časnika austro-ugarske vojske koje je i Moriz Merz posjedovao, pa je želio i da ih njegov sin jedinac također ima.

U rujnu 1902. mali Hans Merz krenuo je u prvi razred Prve narodne osnovne dječake škole u Banjoj Luci. Imao je tek nešto više od šest godina. Bila je to škola namijenjena gradskoj djeci.⁴⁷

Odlukom Ministarstva K. u. K. Austrijskih željeznica, Moriz Merz je od 1. siječnja 1904. bio privremeno premješten u Prijedor gdje je do 30. lipnja 1906. obavljao poslove načelnika željezničke postaje Prijedor.⁴⁸

Povratak u Banja Luku 1906. i obiteljski odnosi Merzovih

U Prijedoru su Merzovi proveli dvije i pol godine, a 1. srpnja 1906. rješenjem Personalne službe Austro-ugarskih carskih željeznica br. 1770 Moriz Merz premješten je na novu dužnost u Banju Luku – postao je „pristav saobraćajnog odjeljenja Direkcije Banja Luka“.⁴⁹ Bio je zadužen za sigurnost transportnog i putničkog prometa u Banjoj Luci te je vodio cjelokupnu ekonomiju prometnog odjeljenja Direkcije Banja Luka. Bilo je to državno-službeničko mjesto s plaćom od 2.400,00 K. Merzovi su živjeli uobičajenim životom tadašnjih građanskih obitelji. Moriz i njegova supruga Teresa su povjerali sina na čuvanje i odgoj časnim sestrama Predragocjene Krvi Kristove u Banjoj Luci. Iako sami nisu bili praktični vjernici, sina su odgajali u katoličkoj vjeri i nastojali mu pružiti maksimalnu potporu. Vjeronauk je pohađao od prvog razreda osnovne škole,

45 AHŽ, „Kretanje u službi“, str. 8.

46 AHŽ, Matični list za prevodjenje po zakonu o državnom saobraćajnom osoblju, Moritz „Dosadanja udjeljenja u željezničkoj službi“.

47 AIM, Svjedočanstvo o svršenoj osnovnoj školi, I. Narodna dječaka osnovna škola u Banja Luci, Okružje banjalučko, Kotar banjalučki, broj glavnog imenika 1655. Banja Luka 23. juna 1902.

48 AHŽ, Matični list za prevodjenje po zakonu o državnom saobraćajnom osoblju, Moritz „Dosadanja udjeljenja u željezničkoj službi“.

49 ÖSK, s. 7.

a prvu pričest primio je u desetoj godini života, 22. travnja 1906. u župnoj crkvi sv. Pohoda Blažene Djevice Marije Elizabeti.⁵⁰

U rujnu 1906. upisali su sina u prvi razred Realne gimnazije u Banjoj Luci, koja je počela raditi kao prva realka u Bosni i Hercegovini 4. listopada 1895. Pripravljala je mladež za politehničke, šumarske, poljodjelske, rudarske, kemijske i druge visoke škole.⁵¹

Zbog potrebe službe Moriz Merz je 1. siječnja 1907. unaprijeđen u načelnika, odnosno šefa željezničke postaje Banja Luka Grad. S obzirom da je imao znatno složeniji posao, veći dio dana provodio je na poslu, jer je morao redovito podnositi izvješće austro-ugarskim željeznicama u Beču o čemu je ovisilo njegovo daljnje napredovanje. Za posao koji je obnašao imao je plaću 2.700,00 K.⁵² To je obitelji omogućilo bolji životni standard, s obzirom na to da je prosječna plaća u Austro-Ugarskoj u to vrijeme iznosila oko 1.600,00 K.⁵³ Iste je godine Morizovu sinu jedincu Ivanu Merzu na svetkovinu Duhova banjalučki apostolski upravitelj biskup fra Marijan Marković podijelio sakrament sv. potvrde; tada je Ivan dobio još jedno ime – Viktor, po kumu natporučniku Viktoru Honigu.⁵⁴

Rješenjem Direkcija Austro-ugarskih željeznica br. 1974. od 1. srpnja 1909. Moriz Merz imenovan je na radno mjesto *naslovni prometni kontrolor – načelnik željezničke stanice Banja Luka Grad* s plaćom od 2.700,00 K. Njegov posao zahtijevao je svakodnevni angažman te je osim vođenja i zapovjedanja kolodvorom vršio nadzor aktivnosti i kvalitete rada svih prometnih djelatnika zaposlenih na željezničkoj stanici Banja Luka Grad. Zbog posebnog zalaganja i dobrih rezultata Moriz je rješenjem od 1. siječnja 1910. dobio povišicu plaće koja je iznosila 3.000,00 K. I dalje je bio na dužnosti prometnog kontrolora i načelnika željezničke stanice Banja Luka Grad.⁵⁵ Iste godine zbog postignutih zavidnih rezultata na poslu dobio je jubilarnu spomen medalju za civilnu državnu službu.⁵⁶

Kada je na željeznicama proveden novi ustroj, Moriz Merz je rješenjem 1884 od 1. ožujka 1910. imenovan za načelnika željezničke postaje Banja Luka predgrađe s plaćom od 3.200,00 K. U to su vrijeme Merzovi živjeli tipičnim životom austro-ugarskih časnika i službenika. Njihov sin jedinac pohađao je realnu gimnaziju u Banjoj Luci.⁵⁷

Odlukom Personalne službe Austro-ugarskih željeznica rješenjem broj 1031 od 1. sivnja 1911. Moriz Merz premješten je u Odjeljenje za promet i komercijalnu službu

50 AIM, Spomen na Prvu pričest.

51 Milutin Vujić, Nikola Zeljković, Sto godina banjalučke gimnazije 1895.–1995., Banja Luka 1996, 137.

52 ÖSK, s. 7, Rješenje direkcija austrougarskih željeznica broj 3466, od 1. siječnja 1907.

53 ÖSK, s. 7.

54 AIM, Krsni list (Testimonium Baptismi), Ivan Merz, Biskupija Banja Luka, Župa „Pohoda BDM“, Banja Luka, sv. V. str. 75

55 ÖSK, s. 8.

56 ÖSK, s. 7.

57 AIM, Svjedodžbe Ivana Merza.

u Direkciji Banja Luka. Na toj je dužnosti ostao do 1. siječnja 1912. kada je ponovno imenovan na dužnost načelnika željezničke stanice Banja Luka Grad. Imao je plaću od 3.400,00 K koja mu je od 1. siječnja 1913. povišena na 3.600,00 K.⁵⁸

Moriz Merz je rješenjem br. 294 od 1. veljače 1914. bio imenovan načelnikom željezničke postaje Banja Luka Grad, a rješenjem Austro-ugarskih željeznica br. 2372 od 1. srpnja 1915. imenovan je za višeg komesara vojne željezničke postaje Banja Luka Grad, s plaćom 3.600,00 K. Kao pričuvni satnik u Banjoj Luci imao je zadaću održavati prometnim prohodne sve pruge na pravcu Banja Luka – Doberlin. Trebao je dopraćati i ispraćati sve vojne kompozicije koje su imale drugu domicilnu stanicu te osigurati smještaj osoblju vlaka i vlakoprtnje koji su završavali svoje putovanje u Banjoj Luci kao i pratiti istovar i pretovar sve robe (posebno vojne) u tranzitu koja je dolazila iz drugih gradova Monarhije.⁵⁹

O mnogim događajima iz života časnika i državnog službenika Moriza Merza i njegove obitelji možemo doznati iz dnjihova sina Ivana Merza što ga je ovaj revno vodio od 27. veljače 1914. godine. Tako je 11. ožujka 1914. u svoj dnevnik Ivan Merz zapisao: „Jučer nisam mogao pisati, (dnevnik) jer smo selili na kolodvor od Pajića.“⁶⁰ Merzovi su, naime, jedno duže razdoblje prije nego što je željeznički službenik Moritz Merz dobio službeni stan od Austro-ugarskih željeznica bili podstanari kod vlač. dr. Pajića. U zgradu banjalučkoga željezničkoga kolodvora preselili su se 10. ožujka 1914. Zgrada je bila sagrađena 1891. godine i bila je ukupne površine 3.033 m². Merzovi su stanovali u lijevom krilu zgrade na prvom katu. Imali su velik i svjetlom „okupan“ stan.⁶¹

Budući da je njihov sin bio pri završetku realne gimnazije u Banjoj Luci, ozbiljno su razmišljali da ga pošalju na vojnu akademiju u Wiener Neustadt. Moriz je već ranije tražio poznanstvo i prijateljske veze među austrijskim časnicima kako bi sina svakako upisao na vojnu akademiju. Zanimanje austrijskoga časnika smatrao je društvenim prestižem i bio je uvjeren da je državni posao siguran i plaća redovita. Biti u službi cara, značilo je istovremeno čast i znak odanosti caru i kralju Franji Josipu.

Nakon što je Ivan Merz u ljeto 1914. završio realnu gimnaziju 1914. Moriz i Teresa su favorizirali vojno zanimanje. Smatrali su da njihov sin jedinac treba završiti neku prestižnu vojnu akademiju u Austro-Ugarskoj nakon koje će moći odmah dobiti siguran i dobro plaćen posao. Izbor je pao na Theresianische Militär Akademie u Wiener Neustadtu, koja je imala velik ugled u Austro-Ugarskoj i koja je pripadala među glavne vojno-odgojne i obrazovne zavode. Theresianische Militär Akademie u Wiener Neustadtu bila je dobro rješenje, smatrao je Moritz, s obzirom na to da je upisivala kandidate koji su upravo završili nižu i višu vojnu ili civilnu realku, a te su realke trebale služiti kao pripravnici zavodi za stupanje u vojnu akademiju i kadetsku školu. Odgovor na pitanje zbog čega je Moriz odabrao upravo Terezijansku vojnu akademiju treba

58 ÖSK, s. 8.

59 ÖSK, s. 8.

60 Dnevnik Ivana Merza (dalje: DIM), Banja Luka, 11. III. 1914.

61 AIM, Postulatura bl. Ivana Merza, Power Point prezentacija o životu bl. Ivana Merza, slajd br. 4

vjerojatno tražiti u tome što je on završio četverogodišnju Pješačku kadetsku školu koju je pohađao u Pragu i završnu godinu u Temišvaru. S druge strane, zasigurno je znao da je Theresianische Militär Akademie u Wiener Neustadtu akademija s dugom tradicijom i ugledom te relativno blizu Banje Luke, kao i da njegovu sinu može pružiti izvrsno obrazovanje koje će mu potom omogućiti siguran posao u Monarhiji.

Kao iskusni austrougarski časnik Moriz Merz je inzistirao na vojnoj akademiji, a majka Teresa favorizirala je časnički poziv radi egzistencijalne sigurnosti (siguran posao, državna plaća, čast i ugled u društvu). Osim toga, roditelji su bili odlučni da njihov sin pođe u Wiener Neustadt jer su u Austriji imali dosta prijatelja koji su bili voljni pomoći, napose otac Moriz među austrijskim časnicima. K tome, prednost pri prijemu u vojnu akademiju imala su djeca austro-ugarskih časnika, a važni su bili i drugi elementi: nacionalna pripadnost kandidata, tjelesna sposobnost te znanje njemačkog jezika, kao i da kandidat nije stariji od dvadeset godina. Da bi se uopće mogao natjecati, svaki je budući pitomac morao ispunjavati sljedeće uvjete: da ima državljanstvo, tjelesnu sposobnost i da nije stariji od dvadeset godina. A sve te formalne uvjete Hans Merz je ispunjavao. Osim toga, prilikom primanja u vojne škole zakonom je bilo određeno da „platežna mjesta imadu tražbeno pravo sinovi svih austrijsko-ugarskih državljana nu prednost imadu sinovi časnika, vojnih, dvorskih i civilnih državnih činovnika“.⁶²

Upravo to je išlo u prilog mladom Merzu jer je imao osiguranu državnu stipendiju. Treba kazati da je, osim tzv. zakladnih (stipendijskih) mjesta za obrazovanje u vojnim školama, postojao, dakako, i način časničke naobrazbe uz plaćanje. To su si, pak, mogli priuštiti samo oni iz visokoga društvenog sloja jer je godišnja naknada iznosila: za nižu realku 300 forina, za višu realku 400, a za vojnu akademiju čak 800 forina. Moriz Merz se potajno nadao da će njegovu sinu biti i zbog toga znatno lakše boraviti u akademiji, nego njegovim kolegama. Nije bilo slučajno da je Merz pohađao realnu gimnaziju, jer za prijem u neku od vojnih škola kandidat je morao (ali ne nužno) završiti nižu ili višu realku. Te su škole trebale služiti kao pripravnici zavodi za upis u vojnu akademiju i kadetsku školu.

Natječaj za prijem u Vojnu akademiju u Wiener Neustadtu bio je objavljen u veljači 1914. na Vojnoj akademiji i u službenim glasilima Austro-Ugarske. Zamolbu za prijem u Vojnu akademiju poslao je osobno Moriz Merz u ožujku 1914. godine. Ivan Merz službeno je doznao da ide u Wiener Neustadt tek u travnju 1914. uoči liječničkog pregleda koji je trebao obaviti svaki kandidat. U dopisu što ga je Okružno vojno zapovjedništvo poslalo u travnju na kućnu adresu pisalo je da pripravnik Hans Merz ima obaviti liječnički pregled 7. travnja 1914. u Banjoj Luci. Domovnicu mu je već prethodno izvadio ujak u Michelsbergu 5. veljače 1914, i poštom dostavio na kućnu adresu.⁶³ Iako nije bio oduševljen svojim budućim pozivom, najviše iz poslušnosti prema roditeljima podvrgnuo se detaljnom liječničkom pregledu 7. travnja 1914. u Vojnoj

62 T. Oršolić, n. dj. 559.

63 AIM, Land Bohmen, Polit. Bezirk: Plan, Register: 167, Beimat – Schein, Name: Hans Merz, Michelsberg, 5. febr 1914, Hofner.

ambulanti pri Zapovjedništvu u Banjoj Luci. Predsjednik liječničkog povjerenstva dr. Jaroslav Hajnovsky, stožerni liječnik, ocijenio je da je Hans Merz sposoban za prijem u Carsku kraljevsku terezijansku vojnu akademiju u Wiener Neustadtu, uz napomenu tjelesnog nedostatka pod točkom 11 (astigmatizma). Iz liječničkog uvjerenja razvidno je da je po svim medicinskim parametrima bio dobrog zdravlja.⁶⁴

Sredinom 1914. godine osjećala se ratna psihoza i u Bosni i Hercegovini, napose nakon atentata na austro-ugarskog prestolonasljednika Franju Ferdinanda u Sarajevu 28. lipnja 1914. godine. O samome atentatu bili su brojni i različiti komentari i izvješća od onih službenih diplomatskih tako i onih lokalnih kroničara u BiH-a. O samom činu atentata piše i Ivan Merz: „Užas! sljedbeni red dnevnika prekidam. Franjo Ferdinand, prijestolonasljednik u Bosni – u Bosni – ubijen! Žena također! Gdje si san Hrvata!? Fatum pritišće. Ideali su porušeni, jadni mladić stoji i tuguje. Ubiše ga „prijatelji“ Slavena, Srbi. Njegova žena također mrtva. Barbari!“⁶⁵ i zatim 29. lipnja nastavlja: „[...] Sve je još tajno, no saznao sam sve. Čitav je komplot Srba bio protiv njega. Najprije se je našla dinamična patrona na željeznici iz Metkovića. U Sarajevu eksplodirala je bomba i Merici, general, ako se ne varam, teško je ranjen. Kad je to Ferdinand saznao, pošao je automobilom u bolnicu da ga pohodi, a najednoć kod Čuprije uz vijećnicu puško revolveri sa sviju strana. Najprije je njega ranilo, on se nasloni na lijevu stranu, onda nju rani i ona pade na njega. On je još deset minuta živio. Kaže se, da je jedan oficir skočio na đaka Principa koji je pucao i da se je s njim strovalio u Miljacku, te ga skoro udavio. Bože!“⁶⁶

Sarajevski atentat dao je povod za izbijanje Prvoga svjetskog rata. Kada je rat započeo, Bosna i Hercegovina našla se u središtu ratnih zbivanja.

Odlukom Zapovjedništva popunidbenog okruga Banja Luka od 1. studenog 1914. Moriz Merz promaknut je u pričuvnog satnika.⁶⁷ Iz Bosne i Hercegovine je bilo mobilizirano osam pukovnija. Bosna i Hercegovina je od 1908. bila sastavni dio Austro-Ugarske, pa je i ona morala dati svoj doprinos u ratu na strani Centralnih sila.⁶⁸

64 AIM, fond: Osobni dokumenti bl. Ivana Merza (od rođenja do smrti), Aerzliches gutachten, uber nachbenannten Aspiranten behufs dessen Aufnahme in die k.u.k. Theresianische Militärakademie in Wr. Neustadt, K.u.K. Ergänzungsbezirkskommando in Banja Luka, Z.P. Nr. 79, Banja Luka, am 8. april 1914.

65 DIM, Banja Luka, 28. VI. 1914.

66 DIM, Banja Luka, 29. VI. 1914.

67 ÖSK, s. 8. Činored od 1. studenog 1914.

68 Već u razdoblju od 1885. do 1892. godine u Bosni i Hercegovini je formirano dvanaest streljačkih bojni, od kojih su u od 1. siječnja 1894. do 1914. godine nastale četiri pukovnije: Prva pukovnija s domicilom Sarajevo, zapovjedništvom i vojarnom u Beču; Druga pukovnija s domicilom Banja Luka, vojarnom i zapovjedništvom u Grazu; Treća pukovnija s domicilom Tuzla, zapovjedništvom i vojarnom u Budimpešti i Četvrta pukovnija s domicilom Mostar, zapovjedništvom i vojarnom u Trstu. Početkom rata 1915. osnovana je Peta bosanskohercegovačka pukovnija, a tijekom rata još i šesta, sedma i osma pukovnija. Werner Schachinger, Die Bosniaken kommen! Elitetruppe in der k.u.k. Armee, izd. Leopold Stocker Verlag, Beč, 1974, 28 – 30.

Rješenjem Ministarstva austrijskih željeznica 1. srpnja 1915. Moriz Merz promaknut je na dužnost načelnika – višeg komesara na željezničkoj stanici Banja Luka grad. Osim redovnih poslova koje je obavljao, imao je i posebnu zadaću da za sve vojne kompozicije osigura prednost prolaza te osoblju vlaka i vlakopratnje pruži svu logističku potporu.

Zbog posebnog prinosa razvoju Odsjeka za promet i unapređenju vojnog prometa odlukom Ministarstva rata od 31. listopada 1915. Merz je bio pohvaljen.⁶⁹ U njegovu Personalnom dosjeu u rubrici *Odlikovanja austro-ugarska* zabilježeno je da je od stupanja u oružane snage austro-ugarske vojske do 1918. bio više puta pohvaljivan i odlikovan. Dobio je jubilarnu spomen-medalju za vojnu službu, jubilarnu spomen-medalju za civilnu državnu službu, vojni jubilarni križ, bosansko-hercegovačku spomen medalju, spomen-križ 1917/18. i zlatni križ za zasluge s krunom na vrpici medalje za hrabrost.⁷⁰

U razdoblju od 1915. do 1918. Moriz Merz je od svojih nadređenih ocjenjivan za svoj rad najvišim ocjenama. Opisuje ga se kao savjesna, uspješna, odgovorna čovjeka. Kao njegove osobine nadređeni ističu čvrst karakter, vedrinu, staloženost, marljivost i radinost te uspjeh u vođenju postaje. U službi prema pretpostavljenima bio je pristojan i otvoren, u odnosu na ravnopravne zadržava prijateljski stav, u odnosu na podređene strogo, ali pravedan. Izvan službe: u odnosu na kolege uvijek pristojan, u odnosu na nadređene iskazuje poštovanje, u odnosu na podređene prijateljstvo; bio je društven i kretao se u prihvatljivom društvu.⁷¹

Upravo najviše zbog slabog vida i općeg stanja zdravlja Moriz i Teresa Merz poslali su sina u Opatiju na odmor, gdje je proveo od 19. do 27. srpnja 1914. Željeli su da se odmori i oporavi od napornog rada u realci prije odlaska u Wiener Neustadt. U Opatiji je mladi Merz pronašao mir i mogao se opustiti u raznim sadržajima. More i sunce su mu odgovali pa je nastojao što više vremena provesti na kupanju, u veslanju barkom uz obalu ili kasnopopodnevnoj šetnji po Opatiji.⁷²

Kniewald navodi da se mladi Merz, za volju svojih roditelja, pokušao odreći i svojih literarnih sklonosti i postati časnik.⁷³ Ipak, nakon dugotrajnih razgovora, više iz poslušnosti prema roditeljima, popušta pod pritiskom te je 12. rujna 1914. s odličnim uspjehom položio klasifikacijski ispit u prostorijama Theresianische Militär Akademie u Wiener Neustadtu. Prijemni je ispit bio na njemačkom jeziku.⁷⁴ Iako je ispunio sve formalno-pravne uvjete za upis bio je to, po svemu sudeći, najtužniji dan u životu Ivana Merza. Bio je to dan kada je formalno započeo vojnički život, protivno svojim osjećajima i dobroj nakani.

69 ÖSK, s. 8, Pohvala Ministarstva rata za izvanredno obavljanje dužnosti u unapređivanju vojnog prometa (Tajni spis broj 9060 od 31. X. 1915., Službeni vjesnik, Osobni poslovi, broj 179/1915.)

70 ÖSK, s. 8.

71 ÖSK, s. 8.

72 DIM, Opatija, 19–27. VII. 1914.

73 AIM, Dragutin Kniewald, n. dj., 98.

74 AIM, K.u.K. Theresianische Militärakademie, Wr. Neustadt, am November 1914.

Njegov otac Moriz, koji ga je dopratio do ulaza u Vojnu akademiju, napuštajući sina ipak nazire da on nije za časnika. Mnogo godina poslije on će kazati: „[...] Još jedan zagrljaj i poljubac i Ivan je ostao u životu prvi put u tuđini predan sam sebi. Iza 5 do 6 koraka okrenuo sam se još jednom, da mu rukom zadnji zbogom domahnem [...] u taj čas vidio sam ga još na istom mjestu [...] njegove su oči bile širom otvorene, zagledane u daljinu, i opazale su se suze u njima. Tada sam prvi put otkrio njegovu dušu [...] znao sam: moje dijete nije za oficirsko zvanje.“⁷⁵ Merz se na Akademiji brzo uklopio u vojnički život. Školovanje u Akademiji trajalo je dvije godine. Akademija je školovala časnike rodova pješaštva, strijelaca i konjaništva.⁷⁶

Iako je nailazio na različite neprilike i podmetanja od samoga dolaska u Vojnu akademiju, tek 14. listopada 1914. odvažio se ocu Morizu napisati pismo u kojemu ističe da je postalo neizdržljivo živjeti s ljudima „koji tako nisko misle, govore i čine, da ne znam što da činim. Svaka je njihova riječ nova uvreda. Nisam slutio, da ću doći u ovakvu okolinu. Ti vidiš, da sam ti iskren i usrdno te molim da me savjetuješ što da činim.“⁷⁷ Moriza Moriza je pismo zaprepastilo jer je znao da mu sin piše samo istinu, ali ga je ipak nastojao umiriti riječima neka se nastoji priključiti onim pitomcima koji su korektni i s kojima nije dolazio u sukob. Međutim, mladi Merz nije vidio smisla u tom da ostane u akademiji, pa ocu odmah odgovara pismom 3. studenoga. U pismu apostrofira: „Ja neću i ne mogu ni pod kojim uvjetom dalje da ostanem u Vojnoj akademiji. Jedini razlog, koji se još navodi u prilog mom ostanku ovdje, jest moj tjelesni razvitak. No ni to ne stoji [...] Redovito sjedimo u klupi 7 do 8 sati dnevno. Više nego u srednjoj školi [...]“. Treba računati da je od 22 do 6, dakle 8 sati sna premalo za mene. (To mama zna vrlo dobro). Pomanjkanje sna, kako sam primjetio, također je isto tako štetno za moje oči, koliko i čitanje pri svjetlosti lampe. Vjerujem da sam naveo dovoljno razloga i da ćeš mi sada izići u susret kao prema dobrom djetetu i da ćeš mi dozvoliti da upišem fakultet.“⁷⁸ Stoga je molio oca da ga oslobodi obveza u Vojnoj akademiji, razlažući potanko koliko bi stajao život u Beču (kazalište, slike, kava) ističući da jedan student u Beču može živjeti dobro, a da ne potroši mnogo. Ujedno ga je zamolio da umiri mamu koja je bila tužna zbog svih događaja koje je njezin sin proživljavao u Wiener Neustadtu. Svoje pismo je završio riječima: „To bi bilo sve. Vjerujem da se Ti i mama slažete. Ako ne, ne znam da li ću u životu ikada biti sretan.“⁷⁹ Bila je to jasna poruka kojom je želio naznačiti da uskoro planira donijeti važnu odluku, ali i apel roditeljima da više ne može izdržati u takvom ambijentu, te da budu spremni na neki novi scenarij.

Dozvolu za dopust Carske i kraljevske terezijanske vojne akademije potpisao je zapovjednik Vojne akademije podmaršal Karl von Strasser Edler: „dozvoljen je odlazak vojnom akademcu Ivanu Merzu, 1. godine studija, razreda 1a na Božićne blagdane u

75 Mavro Merz, „Iz očevih uspomena“, Život, 5. V. 1928, 274.

76 Schematismus für das K. u. K. Heer und für die K. u. K. Kriegsmarine für 1914, Wien, 1914, 116.

77 AIM, pismo Ivana Merza, ocu Mavri Merzu s nadnevkom od 14. X. 1914.

78 AIM, pismo Ivana Merza, ocu Mavri Merzu s nadnevkom od 3. XI. 1914.

79 Isto

Zagreb u Hrvatsku u vremenu od 5 dana. Taj dopust nastupa 23. prosinca 1914., a zatvara 28. prosinca 1914. u 9.00 sati. Wiener Neustadt, 22. dezember 1914. godine.“⁸⁰

Ivan Merz napustio je Vojnu akademiju u Wiener Neustadtu 23. prosinca 1914. rano ujutro s čvrstom odlukom da se tamo više neće vratiti. Bilo je to veliko olakšanje za njega. Božićne blagdane proveo je u krugu obitelji u Banjoj Luci, gdje je uspio uvjeriti roditelje da ga upišu na Sveučilište u Beču. Pristao je da to bude i studij prava po izboru njegove majke, iako je znao da su njegova ljubav filozofija i književnost. Moritz je želio da se priča o Vojnoj akademiji što prije okonča. Uzeo je vojnu uniformu i poslao je na Vojnu akademiju Wiener Neustadt s dopisom da se Hans Merz neće više tamo vratiti. Svima je u kući laknulo, a napose mladom Ivanu Merzu, koji je u mislima već bio na bečkom sveučilištu.⁸¹

Moriz Merz privremeno u Pečuhu (od 1. travnja 1916. do 30. lipnja 1918.)

Zbog potreba službe željeznički službenik Moriz Merz, s pričuvnim činom satnika austro-ugarske vojske po zapovijedi je 1. travnja 1916. prebačen u Pečuh na novu vojnu dužnost. Pečuh je u to vrijeme bio važan grad. Osim vojne Kadetske škole, koja je bila jedna od 18 nižih pješadijskih vojnih škola Austro-Ugarske koje su pripremale trupne časnike, tamo je bilo zapovjedništvo austro-ugarskih snaga za tzv. južni sektor. Vojne škole u Nagyváradu (Oradea) i Pečuhu imale su mađarski nastavni jezik i pripremale su časnički kadar za honvedske, odnosno domobranske jedinice.

Osim pješačke škole, u samom središtu Pečuhu bile su smještene postrojbe austro-ugarske vojske. Moriz je raspoređen u komandi grada u Pečuhu na dužnost logističkog časnika. Njegova je zadaća bila vođenje vojnog skladišta i opskrba vojnika, dočasnika i časnika. Bila je to nova dužnost za Moriza Merza u tzv. neborbenom sektoru. U to vrijeme njegov sin Ivan je bio već unovačen i upućen na obuku u Austriju. Početkom veljače 1916. u sklopu 2. bosansko-hercegovačke pukovnije iz Banje Luke upućen je u Lebring pokraj Graza.⁸² Prema zakonu, „svi za obranu sposobni bosansko-hercegovački pripadnici dužni su bili osobno sudjelovati pri obrani zemlje, kao i države koja njom upravlja, i njoj zaštitu i sigurnost pruža“.⁸³

Za vrijeme vojne službe Ivan Merz je u listopadu posjetio roditelje u Pečuhu gdje je kraće boravio da bi se krajem listopada 1916. u društvu majke Terese vratio u Banja Luku. Njegova posjeta imala je jasan cilj: dobiti privolu roditelja da može nastaviti studij književnosti koji je bez znanja roditelja paralelno upisao u Beču. Moriz je znao da njegov sin naginje više humanističkim znanostima i da ga ne zanima vojno zanimanje.

80 AIM, Urlaubsbewilligung, dem Militärakademiker Johann Merz, Wr. Neustadt, am 22. Dezember 1914.

81 Mavro Merz, Očeve male uspomene, Nedjelja, br.10/1938. 12 – 13.

82 DIM, Beč, 7. III. 1916.

83 'Privremeni obrambeni zakon' za Bosnu i Hercegovinu, članak 1.

I u vrijeme službovanja u Pečuhu dobio je niz pisama od sina koji ga moli neka mu omogući da slobodno studira romanistiku i germanistiku na bečkom sveučilištu.

Moriz Merz se nije previše protivio sinovoj želji da studira ono što želi, napose nakon iskustva i osobnog neuspjeha ali i spoznaje kako ga je već jednom forsirao da postane djelatni časnik. Međutim, Teresa je potjecala iz imućne židovske obitelji, gdje je u tradiciji bio obiteljski biznis, nešto što je, prema njezinu shvaćanju, fundamentalno dobro i u sprezi sa znanjem, napose praktičnim zanimanjem, kao što je pravo, što jamči uspjeh i sreću. Spoznaja da bi njezin sin mogao biti odvjetnik, otvoriti javnobilježnički ured ili biti ugledan sudac, davala joj je više hrabrosti da ustraje u svojoj (ne)uspjeloj „diplomatskoj misiji“. I iz pisama i Merzova dnevnika razvidno je da njegovi roditelji tada još nisu shvaćali kako njihov sin naginje duhovnim, nematerijalnim stvarima, da je njegovo poimanje svijeta, čovjeka, društva, kozmosa, bitka, bilo sasvim oprečno tadašnjem miljeu u kojemu su se uglavnom kretali njegovi roditelji. Zato je njegova odluka da studira romanistiku i germanistiku po završetku rata bila „gotova stvar“.⁸⁴

Tijekom 1917. godine poslao je 356 pisama i razglednica roditeljima. Birao je riječi za majku s kojom je imao poseban odnos jer je znao da je sve češće pobolijevala. S ocem Morizom češće je komunicirao, osobito preko pisama. U pismu od 3. lipnja 1917. piše: „Čovjekova psiha je predivno određena i tek sada shvaćam da je sloboda duha i tijela uvjet čovjekova postojanja. Naravno bolje ne imati je i provodit jednu herojsku borbu protiv života. Ja se već radujem jer vidim kako mišići duha i tijela jačaju u ovoj borbi. U vrijeme mira mogu činiti nešto“.⁸⁵

Moriz je iz Ivanove korespondencije sve više shvaćao koji je životni put odabrao njegov sin i koja je filozofija dominirala u njegovu životu. Ocu se često obraćao kao prijatelju koji ima puno razumijevanja za njega. Tako u pismu od 20. lipnja 1914. piše: „Dragi oče i prijatelju! Tvoja draga razglednica me je razveselila puno i sretan sam što dobivam dobre savjete od tebe, ili bolje, da sam shvaćen od tebe. Život nije zaista tako jednostavan, ali radost je u volji da se izdrži do kraja. Stoga bih bio još sretniji da se nalazim u još težoj situaciji (od trenutka da ovdje živim kao u kući), za jačanje i ublažavanje moje duše.“⁸⁶

Moriz Merz je više puta i nakon Ivanove smrti priznao da je njega i njegovu ženu do Boga doveo upravo sin. U pismu od 20. srpnja 1917. Ivan Merz piše: „Dragi oče, zahvaljujem ti od srca za tvoje prijateljske riječi. Drago mi je da mogu opaziti u tebi razvoj misli prema Bogu i da mogu naći tvoje razumijevanje. Život zaista nije tako jednostavan kako sam ga zamišljao kao civil, ipak se osjeća neka radost u svladavanju prepreka“.⁸⁷

84 DIM, Beč, 28. II. 1918.

85 AIM, Pismo Ivana Merza – Mavri Merzu od 3. lipnja 1917.

86 AIM, Pismo Ivana Merza – Mavri Merzu od 20. lipnja 1917.

87 AIM, Pismo Ivana Merza – Mavri Merzu od 20. srpnja 1917.

Ponovno u Banja Luci (1. srpnja 1918.)

Dana 1. srpnja 1918. Moriz Merz je rješenjem Personalne službe Austrijskih željeznica ponovno prebačen u Banja Luku. Dobio je novi posao u direkciji željeznica Banja Luka, kao kontrolor prihoda. Zapravo, nastavio je s novim-starim poslom – vođenjem ekonomije i nadzora svih novčanih i robnih transakcija koje su prolazile kroz direkciju Banja Luka. Njegov sin u to vrijeme više nije bio na talijanskom bojištu već je u proljeće 1918. imenovan poštanskim časnikom, a od lipnja 1918. bataljunskim ađutantom. Dalje je inzistirao na studiju književnosti, što je Moriz sam sve više uviđao.

Odlukom Direkcija austrijskih željeznica Moriz Merz je 1. studenoga 1918. raspoređen na novi posao direktora željeznice Banja Luka – Dobrljin. Njegova glavna zadaća kao direktora željeznica bila je kontrola dolaska i odlaska svih vlakova na relacijama Banja Luka – Dobrljin, i na prometnim pravicima prema sjeveru i jugu zemlje. Iako se promet vojnih željezničkih kompozicija smanjio, trebalo je voditi evidenciju za putnički i teretni promet koji je išao kroz Banja Luku i Dobrljin prema jugu Bosne i Hercegovine. Na istoj dužnosti Merz je ostao do 8. siječnja 1919. godine kada je rješenjem personalne službe Jugoslavenskih željeznica raspoređen na radno mjesto kontrolora prihoda Direkcije Banja Luka. Na tome radnom mjestu bio je sve do 22. srpnja 1919. godine prije odlaska i prijelaza na Jugoslavenske željeznice u Zagreb.⁸⁸

U Zagrebu (od 23. srpnja 1919.)

Prema *Obrascu za prevođenje Državnog saobraćajnog osoblja kod Direkcije Državnih željeznica i Službenog lista* za Moriza Merza, vidljivo je da se uz njegove osobne podatke o datumu i mjestu rođenja, kao ime navodi umjesto Moriz, Mavro Merz, a kao narodnost: Jugoslaven i vjera: rimokatolik. Od jezika je govorio hrvatski, njemački i češki. Do dolaska u Zagreb, prema podnesenim dokumentima, imao je 28 godina i 8 mjeseci radnog staža, od toga 12 godina, 1 mjesec i 24 dana u vojnoj službi.⁸⁹

Prema evidencijama *Službenog lista* za djelatnika Mavru – Moriza Merza, razvidno je da je Odlukom Personalne službe Jugoslavenskih željeznica 23. srpnja 1919. premješten u Zagreb na položaj zamjenika načelnika kontrolora prihoda državnih željeznica.⁹⁰

U to se vrijeme njegov sin Ivan potkraj rujna 1919. vratio u Beč gdje je ponovno intenzivirao svoje aktivnosti. Posredovanjem isusovca Miroslava Vanina, na prijedlog dr. Ljubomira Marakovića, u listopadu 1920. Ivan Merz je, zajedno s još dvojicom

88 Arhiv hrvatskih željeznica, Zagreb, (dalje: AHŽ), Službeni list, Moriz Merz, T. 19. Kretanje u državnoj službi

89 AHŽ, Obrascu za prevođenje Državnog Saobraćajnog osoblja kod Direkcije Državnih željeznica Zagreb, za g. Merz Mavro, zvanje: inšpektor

90 AHŽ, Službeni list, Moriz Merz, T. 19. Kretanje u državnoj službi

studenata, Đurom Gračaninom i Jurjom Ščetincem, pošao u Pariz na studij književnosti i germanistike.

Mavro Merz je na novoj dužnosti bio činovnik svrstan u drugu kategoriju, prvu „A“ grupu, nadležna: Odjeljenje za kontrolu Direkcije državnih željeznica Zagreb.⁹¹ Po činu je bio inspektor raspoređen prema ondašnjim propisima iz VII. platnog razreda u II. grupu s plaćom od 10.440,00 dinara.⁹² Od Direkcije državnih željeznica Zagreb kao višem državnom željezničkom službeniku dodijeljen mu je na korištenje stan na drugome katu u Mihanovićevoj ulici br. 2 (danas Starčevićev trg 6).⁹³

Kao svaki zaposlenik u državnoj službi, morao je položiti svečanu zakletvu. Prema tadašnjim propisima, Mavro Merz je tu prisegu položio 20. kolovoza 1921. godine izgovarajući tekst: „Ja, Mavro Merz, zaklinjem se svemogućim Bogom, da ću vladajućem kralju Aleksandru I. veran biti i da ću dužnost moju po ustavu, zakonima i zakonim naredbama pretpostavljenih mi vlasti točno i savesno otpravljati.“⁹⁴ Zakletvu je, kao i ostali službenici, prisegnuo u prostorijama Direkcije Zagreb u nazočnosti ovlaštenog službenika te direkcije, kao deklarirani katolik po obredima Rimokatoličke crkve i u nazočnosti katoličkog svećenika.⁹⁵

S obzirom da se preselio iz Bosne i Hercegovine u Hrvatsku, Poglavarstvo slobodnoga i kraljevskoga glavnog grada Zagreba je 9. veljače 1922. izdalo Mavri Merzu domovnicu prema kojoj je u gradskoj općini zagrebačkoj uživao zavičajno pravo te bio punopravni državljanin Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.⁹⁶

Vrijedno je spomenuti da se Mavro Merz, kao i njegova žena Tereza, redovito dopisivao sa sinom Ivanom koji je tada bio student književnosti u Parizu. Cijeli niz pisama bio je svojevrsna teološka kateheza Mavre i Tereze Merz u kojima ih njihov rođeni sin poziva na nasljedovanje Isusa Krista i prakticiranje vjere. U siječnju 1921. Mavro je dobio pismo sljedećeg sadržaja: „Tvoj me list razveselio kao ni jedan dosad. To je prvi put, da si mi otvoreno otkrio svoje najtajnije misli, svoje borbe i nutarnja nastojanja [...]. Ti mi pišeš, da osjećaš u sebi često puta neku težnju da izađeš iz samoga sebe [...]. Ova je težnja naročita značajka našega vijeka. Ja posjećujem ovdje različita udruženja, koja su osnovana na veoma različitim svjetovnim naziranjima i svagdje osjećam veliku borbu i traženje duša. Postoji jedan Bog, koji neprestano djeluju na ljudske duše. U svakoj je ljudskoj duši težnja za nečim velikim: jedan teži za slavom, drugi za velikim djelima, treći je težio da postigne nešto veliko, [...]. Ti ne ćeš, dragi oče, naći ni jednog

91 AHŽ, Direkcija državnih željeznica Zagreb, Matični list, Moriz Merz, s. 2.

92 AHŽ, Službeni list, Moriz Merz, obrazac za prevođenje Državnog saobraćajnog osoblja kod Direkcije Državnih željeznica, Zagreb, s. 2.

93 Dragutin Kniewald, Dr. Ivan Merz – život i djelovanje, Zagreb 1932., 102.

94 AHŽ, obrazac za prevođenje Državnog saobraćajnog osoblja kod Direkcije Državnih željeznica Zagreb, Tekst svečane zakletve, položen u nazočnosti rimokatoličkoga svećenika N. Borića, Zagreb, 20. kolovoza 1921., Željeznice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Direkcija Zagreb.

95 AHŽ, Nazočan svećenik kod polaganja svečane Zakletve bio je N. Borić, Tekst zakletve, rukopis.

96 HDA, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, Hrvatska i Slavonija, Slobodni i kraljevski glavni grad Zagreb, broj 23, Domovnica, Zagreb, 9. veljače 1922.

filozofskog sustava, koji bi ovu misao tako istakao i tako divno izgradio, kao što čini kršćanstvo, koje tvrdi da je težnja i zadaća svakoga čovjeka da postane djetetom Božjim [...]“⁹⁷ Merz je očito dobro poznao svoga oca kada je predvidio njegovo obraćenje.

I zaista, 12. siječnja 1921. Mavro je nakon punih 25 godina apstiniranja od vjere, primio svetu pričest. O tom je važnom događaju Ivan Merz u svojem dnevniku zapisao: „[...] Moje su molitve Srcu Isusovom uslišane. U pismu što mi je pisao vidim tipičan primjer konverzije – Milost – nadnaravni momenat – ga je obratio. Još ostaje mama na brizi! Srce Isusovo pomози! I Srce Isusovo je pomoglo!“⁹⁸

Za razliku od Mavre, njegova žena Tereza imala je svoj stav o Katoličkoj crkvi. Njezina je retorika išla za tim kako je potrebno samo poštivati lijepu tradiciju Katoličke crkve, ali treba živjeti svoj život i ne zanositi se previše niti opterećivati „takvim stvarima“. Međutim, Merz je i majci u pismima pobudio interes za vjeru. To je uvijek činio na način da je pisma potkrepljivao primjerima žive vjere. „Ti nisi prisiljena vjerovati u lurdsku čudesa, ali nenadana se ozdravljenja ne mogu poricati. Nadam se da smo istog mišljenja i da ćemo se zajedno moliti dragom Bogu. On neka upravlja naše puteve tako, kako nalazi da je dobro, a ne, kako bi želila naša mašta. Pokušaj, draga mama, moliti kronicu, koju sam ti poslao i zazivlji dragu Majku Božju iz Lurda, da ozdraviš, ona će Ti možda pomoći. Otac Ti može pomoći, a ni ja neću sigurno biti lijen“⁹⁹

Rješenjem Personalne službe Direkcije državnih željeznica Zagreb od 1. svibnja 1921. Mavro Merz unaprijeđen je u inspektora s plaćom u iznosu 4.800,00 K, a od 5. svibnja 1921. prelaskom na jugoslavenski dinar, njegova je plaća iznosila 4.200,00 dinara. U to je vrijeme obavljao dužnost inspektora kontrole prihoda u Direkciji Zagreb. Plaća mu je od 19. srpnja 1922. povišena na 4.500,00 dinara, a novim postavljenjem kao iskusan državni službenik u kontroli prihoda imenovan je šefom kontrole prihoda u Direkciji Zagreb. Bilo je to zadnje radno mjesto Mavre Merza na kojemu je ostao sve do svoje mirovine.¹⁰⁰

U ljeto 1922., nakon završenog studija i izvršenih obveza u Parizu, njihov sin Ivan vratio se u Zagreb. Odmah se uključio u Hrvatski katolički omladinski savez čiji je bio predsjednik. Mavro je svesrdno podržavao sina u njegovim nastojanjima da bude aktivan u hrvatskom katoličkom pokretu. Štoviše, i Mavro i Ivan¹⁰¹ bili su članovi Kluba Hrvatske pučke stranke u Zagrebu te su uredno plaćali članarinu.¹⁰² To nipošto ne treba vezivati uz njihov politički angažman u stranci. Neposredno pred mirovinu Mavro Merz je rješenjem Personalne službe od 28. svibnja 1924. „preveden po novom

97 AIM, Pismo Ivana Merza – ocu Mavri Merzu od 21. siječnja 1921.

98 DIM, Pariz, 20. I. 1921.

99 AIM, Pismo Ivana Merza – majci Terezi Merz, od 6. studenoga 1921.

100 AHŽ, Kretanje u državnoj službi, s 8.

101 AIM, Iskaznica Kluba Hrvatske pučke stranke u Zagrebu, na ime dr. Ivan Merz, prof., broj: 140/1925.

102 AIM, Iskaznica Kluba Hrvatske pučke stranke u Zagrebu, na ime Mavro Merz, broj: 141/1925.

zakonu u činovnika II. kategorije, grupa 1a, stepen osnovne plate 10, koja mu je na dan izdavanja rješenja iznosila 6.600,00 dinara“.¹⁰³

Svoj posljednji godišnji odmor Mavro Merz koristio je od 1. svibnja do 15. lipnja 1924. godine. Umirovljen je kraljevskim ukazom od 28. studenog 1924. godine, kao zamjenik načelnika kontrole prihoda Direkcije državnih željeznica Zagreb.¹⁰⁴ Imao je ukupno trajanje službe 1924. godine: 38 godina, 5 mjeseci i 25 dana. Živio je u Zagrebu sve do smrti. Umro je 26. prosinca 1959. u 93. godini života. Pokopan je na groblju Mirogoj. Sprovod je predvodio zagrebački pomoćni biskup Josip Lach.¹⁰⁵

SUMMARY

Moritz Merz, from Pilsen to Zagreb. Life and war time one Austro-Hungarian officers

Moritz Merz was born on 21 February 1868 in Pilsen, Michelsberg, in the Plan district in the Czech Republic, in the German working-class family of father Joseph and mother Ludmila born Rupert. He attended primary school in Pilsen and then three years of classical secondary school in the same city. After the compulsory medical examination he was admitted to the infantry cadet school in Prague in 1883/4 at the age of 15.

He attended Cadet school in Prague and graduated in Timisoara on the 18th August, 1887. His military career was officially launched on the 6th June, 1886 at the age of 18 when he volunteered to join the army. The first three years he served in line / regular infantry units, seven years in the reserve and two years in the Home Guard, then he was assigned to the 73rd infantry regiment of the Duke Wilhelm von Wurttemberg.

Due to the needs of the service in October 1891 Lieutenant Moriz Merz was ordered to move into the transport company of Maria Theresiopel in Banja Luka. It was a common practice of the Personnel Service of the General Staff of the Austro-Hungarian army.

As a non-commissioned officer and later officer he was regularly promoted. By his majesty's imperial decree of 27th October 1894, he was promoted to lieutenant Oberleutnant, with rank order from 1 November 1894 and as soon as 1 May 1895 has been released from the 2nd Regiment of the BiH, only to be appointed First Lieutenant on 1st February, 1896, and placed in reserve of 86th Infantry Regiment of Duke Szveteneya.

Given that he has completed the active officer's career, Moritz Merz, from 1 March 1895, voluntarily entered into railway service in Banja Luka as a civil servant having gone through all phases from the trainee to the railway official. By the Decision of the Ministry K. u. K. ÖBB, on the first of January 1904, he was temporarily transferred to Prijedor where he worked as the

103 AHŽ, Obrazac za prevodenje Državnog saobraćajnog osoblja kod Direkcije Državnih Željeznica, Zagreb, za g. Merz Mavro, zvanje inspector, Zagreb, 15. veljače 1924.

104 AHŽ, Direkcija/Ravnateljstvo državnih željeznica u Zagrebu, broj 331, tajni spis/prezidijal od 3. prosinca 1924.

105 AIM, Smrtovnica Mavro Merz.

Chief of Prijedor's railway station, and after two and half years, and on the 1st July, 1906 by the decision of the Personnel Service of the Austro-Hungarian imperial railway no. 1770, he was moved to a new office in Banja Luka, as „clerk of the traffic department of the Directorate in Banja Luka“.

By the Decree no. 294 of the 1st February 1914 he was appointed Chief of the railway station of Banja Luka City, and by the Austro-Hungarian railway's Decree no. 2372, from 1 July 1915, he was appointed Commissioner of senior military train station Banja Luka City. After the annexation of Bosnia and Herzegovina in 1908 by the Austro-Hungarian Empire, the obligation of Bosnia-Herzegovina was to give its contribution to the war on the side of the Central Powers, which was expressed in a way that they formed a number of military units. In Banja Luka was formed second B&H's Regiment with barracks and the headquarters in Graz.

At the same duty he remained until January 8, 1919, when by the decision of personal service of Yugoslav railways he was assigned to the position of controller of revenue of the Directorate Banja Luka. He was on that position until the 22nd July 1919, before leaving and the transition to the Yugoslav Railways in Zagreb. Moritz Merz was retired by the royal decree of the 30th November 1924. He had a total length of service in 1924: 38 years, 5 months and 25 days. He died on 26 December 1959 in Zagreb at the age of 93.

Keywords: Mori(t)z Merz, an Austro-Hungarian officer, education, training, Pilsen, Banja Luka, Zagreb